

*Колеснік К.А., асистент
м. Вінниця, Україна
Вінницький державний
педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського*

ПРОБЛЕМА ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

На сучасному етапі оновлення національної системи освіти в Україні головним пріоритетом є розвиток особистості, здатної до сприймання, розуміння і творення матеріальних і духовних цінностей. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Система освіти має забезпечувати всебічний розвиток дітей і молоді, їхню підтримку і формування навичок самоосвіти і самореалізації.

Процес навчання за сучасних умов не можливий тільки з використанням традиційних технологій. Необхідні кардинальні зміни ефективності, активізації й результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати власну точку зору, а також прислуховуватися до думки товаришів. Одним із перспективних напрямків успішного розв'язання цієї проблеми може виступити вдосконалення навчального процесу із використанням технології організації групової навчальної діяльності учнів. Саме групове навчання може стати не лише важливим резервом підвищення ефективності навчання, а й сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Однак його широке впровадження гальмується нерозробленістю методичного забезпечення, що ґрунтувалося б на результатах наукових досліджень.

Організаційні форми навчання змінюються і розвиваються разом із суспільним розвитком. За первіснообщинного ладу навчання було практично-догматичним. Діти засвоювали виробничий і моральний досвід у процесі спільної праці та повсякденного спілкування з дорослими. Навчальна робота з ними була індивідуальною, потім індивідуально-груповою.

Питаннями форм організації навчальної діяльності передусім займалися такі науковці, як О.Вашуленко, В.Дяченко, І.Гудзик, В.Науменко, І.Чередов, О.Ярошенко. На думку О.Вашуленко, групова форма організації навчання передбачає роботу вчителя з групою учнів у той час, коли інша група працює самостійно. Відомо, що першокласники ще не володіють навичкою самостійної роботи, тому з перших уроків особливу увагу слід приділяти формуванню цих навичок.

Н.Мойсеюк та Ю.Мальований займалися вивченням усіх існуючих форм навчання, а С.Кульневич, Л.Опеньок, Н.Островерхова, Т.Сидоренко, В.Чайка, І.Чередов та інші зосередили увагу саме на нетрадиційних формах навчання, вивчали їх особливості, місце у сучасному педагогічному процесі. На думку І.Чередова, групова форма навчання - це співпраця в малих групах на принципах самоуправління із менш суворим контролем вчителя (ланкові, бригадні, кооперовано-групові, диференційовано-групові) [3, 95-96].

Теоретично обґрунтував й широко поширив групову форму навчання Я.Коменський. У XVIII ст. ідея Яна Амоса Коменського про можливість залучення кращих учнів до навчання інших була поширена у Західній Європі. Її було названо белл-ланкастерською системою взаємного навчання від прізвищ англійського священика Ендрю Белла і вчителя Джозефа Ланкастера, які одночасно застосували її в Англії та Індії. Сутність її в тому, що через гостру нестачу вчителів один учитель навчав 200-300 учнів різного віку. До обіду він займався з групою старших учнів, після обіду кращі учні займалися із молодшими, передаючи їм одержані знання. Замість підручників застосовувались унаочнення, здебільшого саморобні таблиці. Свого часу цю систему подекуди запроваджували у вітчизняній школі: вона

виправдовувала себе там, де не вистачало вчителів, але значного поширення не набула, оскільки не забезпечувала необхідної теоретичної підготовки дітей. Здебільшого застосовувалася в сільських малокомплектних школах, де вчитель навчав два-три класи одночасно.

В основі групової форми навчальної діяльності, що виникла як альтернатива традиційним формам навчання, покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї. Й. Песталоцці стверджував, що вмiле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їхня активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку.

Різні форми роботи в парах (діалоги, самостійна робота, виступи учнів) на початку 20-х років ХХ ст. широко застосовував О. Ривін, який на особистому педагогічному досвіді показав, що учень засвоює швидко і якісно лише те, що одразу після отримання нової інформації застосовує на ділі чи передає іншим.

В другій половині 20-х років ХХ ст. дещо змінений дальтон-план (як варіант індивідуалізованого навчання) був використаний в організації бригадно-лабораторної форми навчання, яка поєднувала колективну роботу бригади (частини класу) з індивідуальною роботою учнів. Розподілені на невеликі групи-бригади (по 5 – 7 осіб), учні вчилися за спеціальними підручниками («робочими книгами»), виконували спеціально визначені вчителем денні, тижневі, місячні «робочі завдання» з кожного навчального предмета.

Ця система себе не виправдала, оскільки знижувала роль учителя, не давала міцних знань, породжувала безвідповідальне ставлення до навчання. Але окремі її елементи виявились ефективними: групові завдання при виконанні лабораторних і практичних робіт, самостійне опрацювання підручника, довідкової та допоміжної літератури.

В ХХ ст. у США виникла форма навчання «план Трампа», розрахована на максимальну індивідуалізацію навчального процесу на основі використання технічних засобів, поєднання індивідуального навчання з колективною роботою учнів. На думку її автора – американського педагога Д. Ллойда Трампа, у процесі навчання потрібно поєднувати масову, групову та індивідуальну його форми.

У 70-ті роки важливий напрям досліджень загальних форм навчання був пов'язаний з навчально-пізнавальною діяльністю учнів в умовах колективної, групової, індивідуальної роботи в класі (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Лернер, Х. Лійметс). Групова форма роботи компенсує всі недоліки фронтальної та індивідуальної роботи.

Найґрунтовніше проблеми групового навчання опрацьовані психологами й дидактами. Психологічні аспекти діяльності груп, їх види і структуру, функції та способи формування визначено у працях Ю. Бабанського, М. Виноградової, Є. Головахи, Я. Коломінського, Р. Немова, І. Первіна, А. Петровського. Так, Ю. Бабанський, розглядаючи форми навчання індивідуальну, групову і парну, включає сюди ще і колективний спосіб навчання.

Психологи відмічають, що значення групової роботи визначається тим, що вона, при відповідній організації, дає можливість більшості учням класу висловити свої думки з приводу обговорюваної теми і бути почутими. Така робота допомагає учням усвідомити необхідність орієнтувати свої слова на співрозмовника, намагатися бути зрозумілими і переконливими – для досягнення загального успіху. Адже, як відомо, мова молодших школярів в значній мірі еґоцентрична. Вони не можуть розділити те, що побачили, про що прочитали.

У своїх дидактичних дослідженнях Я. Бартецький, М. Виноградов, В. Котов, В. Оконь, І. Чередов та інші групову діяльність розглядають лише як форму організації навчання та як фактор підвищення навчальної діяльності. На їх думку, групова навчальна діяльність — це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем і в співпраці з учнями.

Проблемі практичного застосування організації групового навчання у викладанні різних дисциплін, присвячено наукові дослідження таких науковців та методистів, як А. Гарницької, В. Дяченко, О. Ярошенко. О. Пометун та Л. Пироженко розглядають групове навчання як одну з інтерактивних технологій.

О.Ярошенко трактує групову навчальну діяльність як самостійний вид пізнавальної діяльності, структурними елементами якого є: об'єкт, груповий суб'єкт, активність суб'єкта, результат. Вона визначає групову навчальну діяльність, як сукупну навчальну діяльність у групах малочисельного складу, що створюються і діють у межах одного класу тривалий час.

Отже, *форму навчання* потрібно розуміти як конструкцію ланок, циклів процесу навчання, що реалізуються в поєднанні керівної діяльності вчителя і керованої діяльності учнів, спрямованої на засвоєння певного змісту навчального матеріалу і способів діяльності, сприяє підвищенню успішності учнів, вирішує багато виховних і розвивальних завдань. Зокрема, це успішне та швидке занурення дитини у навчальну діяльність, формування самооцінки, уміння пристосовуватися до роботи у групі, формування в учнів позитивного ставлення до навчання, підготовка їх до спілкування.

Література:

1. Дьяченко В.К. Организационная структура учебного процесса и ее развитие. – М.: Педагогика, 1989. – 197 с.
2. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. — К. : А.С.К., 2004. - 192 с.
3. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе: Кн. Для учителя. – М. : Просвещение, 1988. – 160с.
4. Ярошенко О. Г. Группованавчальна діяльність школярів: Теорія і методика. — К.: Партнер, 1997. - 193с.

Колеснік К.А. Проблема групової діяльності учнів в історії педагогічної думки / К.А. Колеснік // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім.. М. Коцюбинського, 6-8 квітня 2016р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 150-152.